

Info

Siirtymäkauden oikeusjärjestelyt – kohti demokraattisempaa ja oikeudenmukaisempaa tulevaisuutta

Sisällissodista ja diktatuureista toipuvat yhteiskunnat joutuvat tekemään tiliä ihmisoikeuksien loukkauksista ja etsimään keinoja niiden ylipääsemiseksi. EP:n ihmisoikeuksien alivaliokunta järjesti 28. elokuuta kuulemistilaisuuden siirtymäkauden oikeusjärjestelyistä saaduista kokemuksista Afrikassa, Latinalaisessa Amerikassa ja Lähi-Idässä. Ihmisoikeusloukkausten syyt ja taustat, uhrien kohtalo ja poliittinen kyvyttömyys ehkäistä julmuuksia puhuttivat alustajia ja EP:n jäseniä.

Siirtymäkauden oikeusjärjestelyillä tarkoitetaan niitä tapoja, joilla yhteiskunnat tekevät tiliä ihmisoikeusloukkausten, massajulmuuksien kuten kansanmurhan tai sisällissodan taikka muiden vaikeiden yhteiskunnallisten traumojen kanssa. Pyrkimystä kohti oikeudenmukaisempaa ja demokraattisempaa tulevaisuutta on tuettu erilaisin strategioin: oikeusteitse, perustamalla totuuskomissioita, ajamalla sovitusta, luomalla korvausjärjestelyitä osallisille, muistamalla uhreja ja uudistamalla valtion toimielimiä.

Mitä aiemmista kokemuksista on opittu?

Kuulemisen alustajat kertoivat kokemuksistaan siirtymäkauden järjestelyistä Etelä-Afrikassa, Ruandassa, Bosnia-Hertsegovinassa sekä Pohjois-Afrikassa ja Lähi-Idässä. Vaikka totuus- ja sovituskomission ajatusta on sovellettu jo lähes 30 tapauksessa, on arkipiispa Desmond Tutun luotsaama Etelä-Afrikan totuus- ja sovituskomissio edelleen itseoikeutettu malli muille. Etelä-Afrikan sovituskomission varapuheenjohtaja Alex Boraine korosti EP-kuulemisessa, että siirtymäkauden oikeusjärjestelyissä on kyse pikemminkin oikeudenmukaisen yhteiskunnan etsimisestä kuin rikosoikeuden toteuttamisesta, varsinkaan kun kaikkia osallisia ei koskaan saada syytettyjen penkille. Boraine vertasi sovitustyötä sillanrakentamiseen.

Ruandan kansanmurhan kokenut Esther Mujawayo-Kiener alleviivasi uhrien näkökulmasta tarvetta saada rikokset nimettyä ja syylliset identifioitua, jotta sovitus voisi ylipäätään olla mahdollista. Bosnia-Hertsegovinan sotarikoksia dokumentoineen Mirsad Tokacan mukaan korvaukset ja omaisuuden palautukset uhreille ja näiden perheille ovat tarpeen solidaarisuuden osoituksena. Todellista yhteiskunnallista muutosta ei kuitenkaan tapahdu ilman instituutioiden kuten oikeuslaitoksen ja poliisin jälleenrakentamista, hän korosti. Hanny Megally ICTJ:stä (International Center for Transitional Justice) näki myös valonpilkahduksia Lähi-Idässä ja Afrikassa. Marokon 2004 perustetun totuuskomission ohella alueella on muitakin pyrkimyksiä uudistaa hallintoja.

Euroopan unioni sillanrakentajana

Osallistajat pohtivat myös sitä, miten Euroopan unioni ja Euroopan parlamentti voisivat parhaiten tukea yhteiskuntia, jotka läpikäyvät suurta poliittista murrosta kohti rauhaa ja demokratiaa. EU:n ulkopolitiikan korkean edustajan Javier Solanan ihmisoikeusedustaja Michael Mathiessen totesi, että siirtymäkauden oikeusjärjestelyt ovat verrattain uusi käsite EU-kielessä. EU on myös uudehko toimijana, vaikka sillä onkin sotilaallisia ja siviilikriisinhallintaoperaatioita käynnissä kolmella mantereella ja useita alueellisia erityisedustajia (mm. Pekka Haavisto Sudanin Darfurissa).

Siirtymäkauden oikeusjärjestelyiden ja oikeusvaltion periaatteiden tulisi olla olennainen osa EU:n työtä konfliktien jälkeisissä tilanteissa ja niistä saatuja kokemuksia tulee hyödyntää kokonaisvaltaisesti konfliktien ehkäisyssä ja EU:n kriisinhallinnassa, Mathiessen totesi. Euroopan parlamentin tulisi puolestaan pitää siirtymäkauden oikeusjärjestelyjä eräänlaisena mittatikkuna, kun se arvioi komission ja neuvoston valmistelemia ohjelmia ja politiikkoja.

Tarve tehdä tiliä menneisyyden kanssa on ajankohtainen edelleen myös Euroopassa, kuulemisessa puhuneet EP:n jäsenet totesivat viitaten Espanjaan ja Pohjois-Irlantiin. EU:n lähialueilla, kuten Bosniassa, tarve siirtymäkauden oikeusjärjestelyihin ja etenkin instituutioiden kuten poliisin jälleenrakentamiseen on yhä polttava. Etenkin kun osa sotarikoksiin syyllistyneistä toimii edelleen valtiollisissa tehtävissä yli vuosikymmen sodan päättymisen jälkeen. Tarve panostaa konfliktien ehkäisyyn sekä kansainvälisen yhteisön hitaus ja kyvyttömyys toimia puhuttivat kuulemistilaisuuden osallistujia. Onko Euroopan unioni oppinut kokemuksista? Libanonin/Lähi-Idän operaatio tulee näyttämään, kuinka EU kykenee vastaamaan haasteeseen tukea siirtymäkauden oikeusjärjestelyjä alueella.